

Andersen og verden - Andersen and the world. Indlæg fra den første internationale H.C. Andersen-konference [1991]. Red. Johan de Mylius, Aage Jørgensen og Viggo Hjørnager Pedersen. Odense, Odense Universitetsforlag, 1993. 561 p. ISBN 87-7492-968-2. Prijs DKK 395,-

Met het formaat van een fikse baksteen is *Andersen og verden* het tastbare resultaat van de eerste internationale Andersen-conferentie, in 1991 georganiseerd door het HCA-Center te Odense, met meer dan 70 onderzoekers uit 16 landen. Gekozen was voor het thema *H.C. Andersen læst i vokseperspektiv*. Buiten Denemarken wordt Andersen namelijk vrijwel uitsluitend beschouwd als schrijver van sprookjes voor kinderen, terwijl hij niet alleen veel ander werk expliciet voor volwassenen heeft geschreven, maar ook zijn sprookjes mede voor hen bedoelde.

De vijftig bijdragen, in het Deens, Zweeds, Engels en Duits, zijn verdeeld over een aantal rubrieken: plenaire voordrachten; voordrachten rond de subthema's *oversættelse, fortolkning, reception, psykologiske tilgange* en *Andersen-perspektiver*; en rapportages over het Andersen-onderzoek in de diverse landen. Bijdragen in het Deens of Zweeds zijn achterin samengevat in het Engels.

Binnen het beperkte kader van deze bespreking is het onmogelijk, alle bijdragen de revue te laten passeren. Ik zal mij daarom beperken tot het bespreken van algemene lijnen, en op enkele teksten globaal ingaan.

In het programmatische openingsartikel maakt Søren Baggesen duidelijk dat de aanduiding "Eventyr fortalte for Børn" op de titelpagina van Andersens eerste sprookjesbundels niet betekent dat de doelgroep beperkt blijft tot kinderen. Hij wijst erop dat in de sprookjes kinderen zelden de hoofdrol spelen, en dat ze voor zover ze optreden geen typische kinderen zijn, bijvoorbeeld *Tommelise*, of Kay in *Sneedronningen*. De problematiek is die van volwassenen: erotische liefdesproblemen zoals in *Tommelise*, elementaire filosofische kwesties als in *Sneedronningen*, of de verhouding tussen het echte en onechte in de kunst zoals in *Svinedrengen* en *Nattergalen*. Aan de oppervlakte zijn de sprookjes echte kinderliteratuur, dank zij Andersens stijl, humor en zijn revolutionaire parlandotechniek. Maar daaronder verschuilt zich een ironisch en soms sarcastisch commentaar op de volwassenenwereld. Deze combinatie van oppervlakte- en subtekst vormt het unieke van Andersens sprookjes.

Dat bij het grote publiek weinig oog is voor de diepere laag, blijkt o.a. uit de bijdrage van Edith Koenders, 'H.C. Andersens eventyr på hollandsk - børne og/eller voksenalitteratur?'. Koenders toont aan dat onder de ca. 1600 Nederlandse sprookjesvertalingen en -bewerkingen 27 sprookjes veruit de populairste zijn met 30 of meer versies, en wel vrijwel uitsluitend de vroege sprookjes, "fortalte for Børn": *Den grimme Ælling, Kejserens*

nye Klæder, Nattergalen, Prindsessen paa Ærten, etc. Meer en meer wordt Andersen in Nederland (en niet alleen daar, naar elders in de bundel blijkt) gezien als louter schrijver voor kinderen: in het laatste decennium zijn bijna alleen nog afzonderlijke uitgaven met één sprookje uitgegeven, meestal in licentie geproduceerde prentenboeken voor de jongsten, waarin de sterk bewerkte tekst vaak via een tussentaal is vertaald. Koenders laat zien dat de adaptaties soms weinig consistent zijn en kinderlijk en volwassen, modern en archaisch taalgebruik in dezelfde tekst vertonen.

De bijdragen bevatten niet alleen 'volwassen' interpretaties van bovengenoemde 'kindersprookjes'. Bij de onderzoekers is er als tegenhanger ook een verscholen canon van typische 'volwassenensprookjes'. Keer op keer duiken titels als *Skyggen*, *Tante Tandpine* en *Reisekammeraten* op. Aan *Skyggen* zijn zelfs twee complete bijdragen gewijd: Hans Henrik Møller interpreteert het als allegorie van de schipbreuk van de romantische opvatting van het schrijfproces, terwijl Inger Lise Jensens ethisch-filosofische bijdrage het duidt als weergave van de strijd tussen humanisme en materialisme. *Tante Tandpine* wordt door Finn Barlby gezien als metatekst. De hoofdfiguur is voor hem de symbolische uitdrukking van de twee aspecten van het poëtisch scheppingsproces: het verleiden en het lijden. Ib Johansen beschouwt *Skyggen* en *Tante Tandpine* als exponenten van de 'fantastische' 19e-eeuwse verteltraditie, waarin de verhouding tot het bovennatuurlijke wordt geproblematiseerd. *Reisekammeraten* speelt o.a. een belangrijke rol in Annelies' van Hees psychoanalytische benadering van de droomtypen in Andersens sprookjes. Naast dromen die de drager zijn van de geschiedenis of die puur als versiering dienen, onderscheidt Van Hees verzoeningsdromen, wensdromen en seksuele dromen. Hoe sterker de seksuele lading, des te sterker het verdringingsmechanisme, dat verteltechnisch o.a. blijkt uit inbedding - de droom in de droom -, of uit onzekerheid over het droom-karakter. Een combinatie van genoemde droomtypen, en hun inhoudelijke en verteltechnische samenhang, spelen een belangrijke rol in *Reisekammeraten*. In Glienkes bijdrage over Karen Blixen en HCA wordt dit sprookje bovendien genoemd als een lievelingswerk van Blixen, dat zij in 1949, in een intertekstuele vergelijking met H.C. Branners *Rytteren*, ten voorbeeld stelde aan de jonge generatie Deense schrijvers.

Naast de sprookjes komt ook het overige werk uitgebreid aan de orde.

O.a. is er aandacht voor Andersens ambivalente houding tegenover de moderne techniek; voor zijn poëzie zoals vertegenwoordigd in 19e-eeuwse Deense zangbundels; en voor de problematiek rond het vertalen van zijn reisverslagen en dagboeken. In een bijdrage over de hybride roman *O.T.* maakt Amy van Marken duidelijk dat deze qua genre valt te karakteriseren als 'dialogiserende roman'. Een permanente dialoog tussen de alwetende verteller en de fictieve/impliciete lezer varieert van vertelde gebeurtenissen in heden en verleden met sprongen voor- en achteruit, via presentatie van personen in hun taalgebruik en in hun omgeving, tot uitgebreide commentaren en rapportages aan het adres van de impliciete lezer.

De receptie vertoont de nodige variaties. Zo blijkt dat men in China de sprookjes gebruikt om te waarschuwen tegen 'unhealthy tendencies': *Fyrtoiet* tegen decadentie en geldzucht, *Gartneren og Herskabet* tegen de verwestering van China en *Hyrddinden og Skorsteensfeieren* tegen gedwongen uithuwelijking. Door Groenlanders worden de populaire sprookjes soms gezien als bedreigende concurrent voor de Groenlandse mythen en legenden. Merkwaardig genoeg is Andersen in Finland relatief weinig in trek: de enige complete vertaling is eerst onlangs sinds meer dan 25 jaar herdrukt.

Het Andersen-onderzoek bloeit, zo blijkt uit de rapportages. Na Denemarken en Duitsland blijkt China het actiefst; de bibliografie van de Chinese bijdrage noemt maar liefst 103 titels voor de periode sinds 1976. In Japan blijkt zelfs een apart Japans Andersengenootschap te bestaan. Minder exotische rapportages betreffen de situatie in Frankrijk, Groot-Brittannië, Nederland (door Amy van Marken), Italië en de Verenigde Staten.

Andersen og verden is een zeer leesbare bundel geworden. Ondanks het centrale thema is het werk kaleidoskopisch van aard, met de voor- en nadelen daarvan, maar het bevat voor elk wat wils. Als momentopname van het internationale Andersenonderzoek heeft het grote waarde door nieuwe wetenschappelijke invalshoeken en de bibliografische overzichten. Nederland is kwantitatief en kwalitatief goed vertegenwoordigd met vier interessante bijdragen. (Alleen: waarom hebben Edith Koenders en Amy van Marken het over 'HCA's eventyr på *hollandsk* en 'HCA-forskningen i *Holland*', terwijl er in hun tekst ook sprake is van resp. een Vlaamse vertaler en een Vlaamse onderzoeker? 'Nederlandsk' en 'Nederland(ene)' zijn in wetenschappelijke Deense teksten geaccepteerde termen, en door

volhardende acties van Noorse neerlandici in het Noors zelfs standaard). Kortom, een bundel vol inspiratie voor de tweede Andersen-conferentie in 1995!

Diederik Grit, Hogeschool Maastricht
